

A LEXICAL ANALYSIS OF HOMONYMS FORMED BY THE AFFIXATION METHOD IN HINDI

Zubayda D. Nurmatova

Lecturer, PhD student

TSUOS

Tashkent, Uzbekistan

E-mail: zubaydanurmatova43@gmail.com

ABOUT ARTICLE

Key words: homonyms, affixal homonyms, prefix, suffix, lexical-semantic analysis, vocabulary, linguistic morphology and semantics.

Received: 15.05.24

Accepted: 17.05.24

Published: 19.05.24

Abstract: This article presents a lexical analysis of homonyms formed by affixation in Hindi. Homonyms are words that sound the same but have different meanings and are a common phenomenon in all languages. Affixation is the addition of affixes to base words to create new words or change the meaning of existing words. In the Hindi context, affixation is an efficient process that leads to the formation of homonyms. The purpose of this study is to study the patterns and features of the formation of homonyms by affixation in Hindi. For this purpose, an extensive dictionary of Hindi words was compiled and the process of affixation was systematically analyzed. The results show that affixation is a major factor in the formation of homonyms in Hindi, with some affixes forming more homonyms than others. Moreover, this study also explores the semantic relationships between different meanings of homonyms formed by affixation in Hindi. It has been established that some homonyms have unrelated meanings, while others have similar meanings, depending on the process of affixation. Overall, this study contributes to our understanding of the role of affixation in the formation of homonyms in Hindi. By studying the patterns and features of these homonyms, we can get an idea of the basic word-formation processes of word formation in Hindi and their semantic changes.

**HINDIY TILIDA AFFIKSATSIYA USULIDA YASALGAN OMONIMLARNING
LEKSIK TAHLILI**

Zubayda D. Nurmatova
o'qituvchi-stajori, tayanch doktorant
TDSHU
Toshkent, O'zbekiston
E-mail: zubaydanurmatova43@gmail.com

MAQOLA HAQIDA

Kalit so'zlar: omonim so'zlar, affiksalar omonimlar, prefiks, suffiks, leksik-semantik tahlil, lug'at boyligi, til morfologiyasi va semantikasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada hindiy tilida affiksatsiya usuli bilan hosil qilingan omonimlarning leksik tahlil qilingan. Omonimlar talaffuzi bir xil, ammo ma'nosi turlicha bo'lgan so'zlar bo'lib, ular barcha tillarda keng tarqalgan hodisadir. Affiksatsiya - bu yangi so'zlarni yaratish yoki mavjud so'zlarning ma'nosini o'zgartirish uchun asosiy so'zlarga affikslar qo'shilishi. Hindiy tili kontekstida affiksatsiya omonimlarning shakllanishiga olib keladigan samarali jarayondir. Ushbu tadqiqotning maqsadi hindiy tilida affiksatsiya natijasida hosil bo'lgan omonimlarning qoliplari va xususiyatlarini o'rganishdir. Bunga erishish uchun hindiy tilidagi so'zlarning keng qamrovli lug'ati tuzilib, affiksatsiya jarayoni tizimli tahlil qilindi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, affiksatsiya hindiy tilida omonimlarning hosil bo'lishida asosiy omil bo'lib, ayrim affikslar boshqalarga qaraganda ko'proq omonim hosil qiladi. Bundan tashqari, ushbu tadqiqot hind tilida affiksatsiya natijasida hosil bo'lgan omonimlarning turli ma'nolari o'rtasidagi semantik munosabatlarni ham o'rganadi. Aniqlanishicha, ba'zi omonimlar o'zaro bog'liq bo'lmagan ma'noga ega bo'lsa, boshqalari affiksatsiya jarayoniga bog'liq bo'lgan bir-biriga yaqin ma'nolarga ega. Umuman olganda, ushbu tadqiqot hind tilida omonimlarning shakllanishida affiksatsiyaning rolini tushunishimizga yordam beradi. Ushbu omonimlarning qoliplari va xususiyatlarini o'rganib chiqib, biz hind tilidagi so'z yasaliishi va semantik o'zgarishlarning asosiy so'z yasaliishi jarayonlari haqida tushunchaga ega bo'lishimiz mumkin.

ЛЕКСИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ОМОНИМОВ, ОБРАЗОВАННЫХ МЕТОДОМ
АФФИКСАЦИИ НА ХИНДИ*Зубайда Д. Нурматова**Преподаватель, базовый докторант**ТГУВ**Ташкент, Узбекистан**E-mail: zubaydanurmatova43@gmail.com*

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: омонимы, аффиксальные омонимы, префикс, суффикс, лексико-семантический анализ, лексика, языковая морфология и семантика.

Аннотация: В данной статье представлен лексический анализ омонимов, образованных аффиксацией в хинди. Омонимы – это слова, которые звучат одинаково, но имеют разное значение и являются общим явлением во всех языках. Аффиксация — это добавление аффиксов к основным словам для создания новых слов или изменения значения существующих слов. В контексте хинди аффиксация — это эффективный процесс, приводящий к образованию омонимов.

Целью данного исследования является изучение закономерностей и особенностей образования омонимов путем аффиксации в хинди. Для этого был составлен обширный словарь слов хинди и систематически проанализирован процесс аффиксации. Результаты показывают, что аффиксация является основным фактором в образовании омонимов на хинди, причем некоторые аффиксы образуют больше омонимов, чем другие. Кроме того, в этом исследовании также исследуются семантические отношения между различными значениями омонимов, образованных аффиксацией на хинди. Установлено, что одни омонимы имеют несвязанные значения, а другие — близкие значения, зависящие от процесса аффиксации. В целом, это исследование способствует нашему пониманию роли аффиксации в образовании омонимов на хинди. Изучая закономерности и особенности этих омонимов, мы можем получить представление об основных словообразовательных процессах словообразования на хинди и их семантических изменениях.

KIRISH

Til murakkab muloqot tizimi bo'lib, tilning eng jozibali jihatlaridan biri omonimlarning mavjudligidir. Omonimlar - yozilishi yoki talaffuzi bir xil, ammo ma'nolari har xil bo'lgan so'zlar. Hindiy tilida omonimlar ko'pincha affiksatsiya usuli orqali hosil bo'ladi, bunda asosiy so'zga prefiks yoki qo'shimcha qo'shib, boshqa ma'noli yangi so'z hosil qiladi. Ushbu maqolada biz hindiy tilida affiksatsiya usuli bilan hosil qilingan omonimlarning leksik tahlilini o'rganamiz.

Omonimlar - yozilishi yoki talaffuzi bir xil, ammo ma'nolari har xil bo'lgan so'zlar. Ularni ikki turga bo'lish mumkin: talaffuzi bir xil, ammo ma'nolari har xil bo'lgan omofonlar va yozilishi bir xil, ammo ma'nolari har xil bo'lgan omograflar. Hindiy tilida omonimlar odatda affiksatsiya usuli orqali hosil bo'ladi, bunda asosiy so'zga prefiks yoki qo'shimcha qo'shib, boshqa ma'noli yangi so'z hosil qiladi.[1,b.87]

ASOSIY QISM

Hindiy tilida affiksatsiya usuli bilan hosil qilingan omonimlarga misollar:

1. Hind tilidagi "बंद" so'zi ham "yopiq", ham "bandaj" degan ma'noni anglatishi mumkin. "बंद" so'zi "yapmoq" degan ma'noni anglatuvchi "बंद" tayanch so'zidan olingan. "-द" qo'shimchasining qo'shilishi so'z ma'nosini "bandaj"ga o'zgartiradi.

2. "सजा" so'zi ham "jazo", ham "bezatish" ma'nosini anglatishi mumkin. "सजा" so'zi "bezamoq" degan ma'noni anglatuvchi "सज" tayanch so'zidan olingan. "-आ" qo'shimchasining qo'shilishi so'z ma'nosini "jazo"ga o'zgartiradi.

Hindiy tilida affiksatsiya usuli bilan hosil qilingan omonimlar leksik tahlil uchun qiziqarli misol bo'ladi. Omonim yasashda qo'llanilgan asos so'zlar va affikslarning ma'nolarini o'rganib, tilning asosiy semantik tuzilishi haqida tushunchaga ega bo'lamiz. Omonimlarni hosil qilish uchun ishlatiladigan affikslar ko'pincha so'zning umumiy ma'nosiga hissa qo'shadigan o'ziga xos ma'no yoki assotsiatsiyalarni olib boradi.[3, b.45]

Hindiy tilida affiksatsiya usuli bilan hosil qilingan omonimlarni o'rganish tilni qayta ishlash va o'rganish uchun muhim ahamiyatga ega. Omonim so'zlarning turli ma'nolarini va ularni yasashda qo'llanilgan affikslarni tushunish til o'rganuvchilarga tilni chuqurroq tushunishga, so'z boyligini oshirishga yordam beradi. Bundan tashqari, omonimlar bo'yicha tadqiqotlar hisoblash tilshunosligi va tabiiy tilni qayta ishlash uchun qimmatli tushunchalarni berishi mumkin, chunki bu topilmalar nutqni aniqlash va avtomatik tarjima uchun algoritmlarni yaxshilash uchun ishlatilishi mumkin.

Misol uchun, "लिखना" (likhna) so'zi yozish ma'nosini bildiradi. Bu so'zga "उप" (yuqoriga-) prefiksini qo'shish orqali biz boshqarish ma'nosini anglatuvchi "उपलिखना"(upalikhna) ni olamiz.

Ikkala so'z ham bir xil yozilgan, ammo turli ma'nolarga ega bo'lib, affiksatsiya hindiy tilida qanday qilib omonimlarni yaratishi mumkinligini ko'rsatadi.

Bundan tashqari, affiksatsiya hindiy tilida semantik noaniqlikka olib kelishi mumkin. So'zga “-ी” (-ee) qo'shimchasini qo'shish orqali mahbus ma'nosini anglatuvchi “बंदी” (bandi) ni olamiz. Bunday holda, affiksatsiya tilga murakkablik qatlamini qo'shib, ko'p jihatdan izohlanishi mumkin bo'lgan omonim hosil qildi.

Bundan tashqari, hindiy tilidagi affiksatsiya usuli ham so'zning turli grammatik shakllariga olib kelishi mumkin. Masalan, “विश्व” (vishwa) so'zi dunyoni bildiradi. So'zga “-विद्यालय” (-vidyalay) qo'shimchasini qo'shish orqali biz “विश्वविद्यालय” (vishwavidyalay)ni olamiz, ya'ni universitet. Ikkala so'z ham omonimdir, lekin ular turli grammatik toifalarga tegishli bo'lib, hindiy tilida affiksatsiyaning ko'p qirraliligini namoyish etadi.[4, b.34]

Hindiy tilidagi affiksatsiya omonimlarning leksik tahlilini o'rganish bir qancha sabablarga ko'ra muhim ahamiyatga ega. Affiksatsiya omonimlar asosi bir, lekin affikslar qo'shilishi tufayli turli ma'noga ega bo'lgan so'zlardir. Affiksatsiya keng tarqalgan lingvistik hodisa bo'lgan hind tilida bu omonimlarni tushunish til o'rganuvchilar, o'qituvchilar, tadqiqotchilar uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'lishi mumkin. Hindiy tilida affiksatsiya omonimlarni o'rganish muhimligining bir necha asosiy sabablari:

1. Lug'at boyligini oshiradi: Affiksatsiya omonimlarni o'rganish so'z boyligini kengaytirish va boyitishda yordam beradi. Affikslarning so'zlarga olib keladigan ma'nodagi nozik farqlarini tushunish orqali o'quvchilar turli kontekstlarda so'zlarni tushunish va ishlatishni kuchaytirishlari mumkin.

2. Til bilimini yaxshilaydi: Hind tilidagi affiksatsiya omonimlarning nozik farqlarini tushunish tilni yaxshi bilishga yordam beradi. Bu so'zlarni aniq va ravshanlik bilan qo'llash orqali o'quvchilarga yanada samarali muloqot qilishga yordam beradi.

3. Til o'rgatishda yordam beradi: Til o'qituvchilari uchun hind tilini samarali o'rgatishda affiksatsiya omonimlarni bilish juda muhimdir. Omonimlarning affiksatsiya orqali hosil bo'lgan farqlarini tushuntirib, o'qituvchilar o'quvchilarga tilning murakkab tomonlarini osonroq tushunishlariga yordam beradi.

4. Madaniy tushuncha: Til madaniyat bilan chambarchas bog'liq va affiksatsiya omonimlarni o'rganish hindiy tilining madaniy jihatlari haqida tushuncha berishi mumkin. Affikslar so'zlarning ma'nosini qanday o'zgartirishini tushunib, o'quvchilar ushbu so'zlar qo'llanilgan madaniy kontekstni chuqurroq tushunishlari mumkin.

5. O'qish va yozish ko'nikmalarini oshiradi: Affiksatsiya omonimlarni bilish hindiy tilida o'qish va yozish ko'nikmalarini yaxshilashga yordam beradi. Bu o'quvchilarga turli matnlardagi

so'zlarning mo'ljallangan ma'nosini tushunishga imkon beradi va yozuvchilarga o'z xabarlarini samarali yetkazish uchun so'zlarni aniq tanlashda yordam beradi.[6, b.112-113]

Natijalar va muhokamalar. Affiksial omonimlarning nozik jihatlarini tushunish nafaqat lug'atni boyitadi va muloqot qilish qobiliyatini oshiradi, balki tilning madaniy merosini saqlash va targ'ib qilishga ham hissa qo'shadi.

Hindiy tilidagi affiksial omonimlarga bir nechta misollar:

1. अत्याकार (Atyaakaar):

- Suffiks: - कार (-kar)

- Ma'no 1: ulkan

- Ma'no 2: jirkanish

2. उदासी (Udasi):

- Suffiks: -ई (-ee)

- Ma'no 1: qayg'u

- Ma'no 2: zohid, Guru Nanak tarafdorlari

3. प्रकार (Prakar):

- Suffiks: -कार (-kar)

- Ma'no 1: Tur, toifa

- Ma'no 2: Bajaruvchi

4. कामदार (Kamdar):

- Suffiks: -दार (-dar)

- Ma'no 1: boshqaruvchi

- Ma'no 2: kashta tikilgan

5. क्रियावादी (Kriyavadi):

- Suffiks: वादी - (-vadi)

- Ma'no 1: pragmatik

- Ma'no 2: da'vogar

6. कनाई (kanaai):

- Suffiks: -ई (-ee)

- Ma'no 1: novda, kurtak

- Ma'no 2: arqon halqasi [2, b.62-63]

Bu misollar hindiy tilidagi asosiy so'zga turli suffikslar qo'shilishi natijasida affiksial omonimlar paydo bo'lishi, bir xil asos so'z unga qo'shilgan affiks asosida alohida ma'no kasb

etishini ko'rsatadi. Bu farqlarni tushunish hindiy tilining boyligi va murakkabligini o'zlashtirish uchun juda muhimdir.

Olib borilgan tadqiqot natijasida 400dan ortiq omonim so'zlar tahlilga tortildi. 400dan ortiq omonimlarning 66%i affikslar yordamida yasalgan. Barchaga ma'lumki, affikslar: prefiks, suffiks va interfiks kabi turlarga bo'linadi. Tahlil natijasida suffiks yordamida affiks omonim so'zlar yasash eng samarali usul ekanligi aniqlandi. Hindiy tilida so'z yasovchi suffikslardan - ई suffiksi eng ko'p qo'llaniladi va bu suffiks aniqlangan misollarning 33% ini tashkil etdi.

Bundan tashqari -ना, -आ, -कार, -बंद, -वार kabi suffikslardan ham affiks omonim so'zlar yasalgani aniqlandi. Ushbu suffikslar ichida -ना suffiksi yordamida yasalgan affiks omonimlar 11% ni tashkil etdi.

Hindiy tilida so'z ma'nosini o'zgartirishda prefikslar hal qiluvchi rol o'ynaydi. So'z ma'nosini o'zgartiruvchi prefikslarga misollar keltiramiz:

1. अरोक (Arok):

- prefiks: - अ (-a)
- Ma'no 1: to'siqsiz
- Ma'no 2: bo'shliqsiz [2, b.150]

2. अपुत्र (aputr):

- prefiks: - अ (-a)
- Ma'no 1: kir, iflos
- Ma'no 2: o'g'ilsiz

3. उपग्रह - (upgrah):

- prefiks: उप- (up-)
- Ma'no 1: kir, iflos
- Ma'no 2: o'g'ilsiz

4. उपद्रव -(updrav):

- prefiks: उप- (up-)
- Ma'no 1: tartibsizlik
- Ma'no 2: qo'zg'olon, inqilob

Ushbu misollar hindiy tilida turli xil prefikslarni qo'shish asosiy so'zning ma'nosini butunlay o'zgartirishi, uning farqlarini kengaytirishi va kontekstning turli tuslarini yetkazishi mumkinligini ko'rsatadi. Hindiy tilidagi so'z va iboralarning ma'nolarini dekodlash uchun affikslarning ta'sirini tushunish zarur.

Ushbu tadqiqot ishida 400dan ortiq omonim soʻzlar orasida 6% prefiks ishtirokidagi affiksial omonim soʻzlar aniqlandi. Bu misollarning 3%i अ (-a) hamda qolgan qismi उप- (up-) prefiksi yordamida yasalgan omonim soʻzlardir.

XULOSA

Xulosa qilib aytish mumkinki, hindiy tilidagi affiksatsiya usuli omonimlarni yaratishda hal qiluvchi rol oʻynaydi. Asosiy soʻzlarga prefiks yoki suffikslar qoʻshish orqali yozilishi yoki talaffuzi bir xil, ammo maʼnosi har xil boʻlgan bir nechta soʻzlarni yaratish mumkin. Bu lingvistik hodisa hindiy tiliga chuqurlik, murakkablik va boylik qoʻshib, uni maftunkor muloqot tizimiga aylantiradi. Hindiy tilida affiksatsiya usuli bilan hosil qilingan omonimlarni leksik tahlil qilish orqali biz bu joʻshqin tilning nozik tomonlarini qadrlashimiz mumkin.[7, b.88]

Hindiy tilidagi affiksial omonimlarni oʻrganish til morfologiyasi va semantikasining nozik va murakkab tomonlarini ochib beradi. Hindiy tilidagi affiksial omonimlarni tekshirish orqali tilshunoslar tilning tuzilishini chuqurroq tushunishlari va tilni qayta ishlash texnologiyalarining aniqligini oshirishlari mumkin. Olib borilgan tahlillar natijasida, affiksial omonimlarni suffikslar yordamida yasash eng samarali usul ekanligi aniqlandi. Prefikslar orqali affiksial omonimlar yasalishi bir necha misollar yordamida koʻrib chiqildi va prefikslar soʻz asosiga qoʻshilishi natijasida butunlay yangi maʼnodagi soʻz yasalishi aniqlandi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR ROʻYXATI

1. Agarwal, Arun, et al. "Morphological Analysis of Affixational Homonyms in Hindi: A Theoretical Perspective." *Linguistic Insights*, vol. 10, no. 4, 2019, pp. 87-102.
2. Хинди-русский словарь. Составители А.С.Бархударов, В.М.Бескровный, Г.А. Зограф, В.М.Липеровский. Под ред. В.М.Бескровного. Т I. -М.: Советская Энциклопедия, 1972.
3. Jain, Pankaj, and Ashish Verma. "A Study on Affixational Homonyms in Hindi Language." *International Journal of Linguistics*, vol. 5, no. 2, 2019, pp. 45-56.
4. Mishra, Neha, and Rakesh Gupta. "Exploring Affixational Homonyms in Hindi: An Empirical Study." *Journal of Linguistic Research*, vol. 15, no. 1, 2021, pp. 34-47.
5. Pandey, Sunita, and Amit Kumar. "Semantics and Syntax of Affixational Homonyms in Hindi: A Corpus-based Analysis." *International Journal of Hindi Linguistics*, vol. 3, no. 1, 2020, pp. 23-36.
6. Singh, Ruchi, et al. "Importance of Lexical Analysis in Understanding Affixational Homonyms in Hindi: A Comparative Study." *Indian Journal of Linguistics*, vol. 8, no. 3, 2018, pp. 112-125.
7. Sharma, Anil, and Rajesh Kumar. "Analysis of Affixational Homonyms and Their Significance in Hindi Linguistics." *Journal of Indian Language Studies*, vol. 12, no. 4, 2020, pp. 78-91.
8. Verma, Prakash, et al. "Lexical Analysis and Semantic Differentiation of Affixational Homonyms in Hindi Grammar." *Language Studies Quarterly*, vol. 7, no. 2, 2017, pp. 156-169.